Р Е Ц Е Н З И Я
НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД НА ТЕМА
„МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ЕФЕКТИВНОСТ НА ПЕНИТЕНЦИАРНИТЕ СИСТЕМИ В БЪЛГАРИЯ И АЛБАНИЯ (КРИМИНОЛОГИЧНИ И НАКАЗАТЕЛНОПРАВНИ АСПЕКТИ)“

ЗА ПОЛУЧАВАНЕ НА
ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР”

Докторант: Кренар Реджеп Барди
Форма на обучение: самостоятелна подготовка
Научни ръководители: пр**оф. д-р Галина Ковачева**
проф. д-р Юлиана Матеева
Област на висшето образование: „Социални, стопански и правни науки”
Професионално направление: „Право”
Докторска програма: „Криминология”

Рецензент: проф. д.ю.н. Юлия Дончева Бояджиева, съобразно заповед на ректора на ВСУ „Черноризец Храбър” № 635 от 01.10.2026 г.

1. Кратки биографични данни за докторанта

Кренар Барди е роден на 3 септември 1984 г. Има придобити образователно-квалификационни степени „Магистър по управление и публична администрация“ и „Магистър по наказателно право“ в Албанския университет в Тирана. Придобил е квалификация „Социален работник“ в Педагогическия факултет на Университета в Елбасан.

От 2019 г. до момента е хоноруван преподавател по дисциплините „Семейно право“, „Наказателно правосъдие за непълнолетни“ и „Криминология и пенология“ във Факултета по политически и правни науки при Университета „Александър Мойсиу“ – Дуръс. С адвокатска правоспособност от 2016 г. През периода 2007–2013 г. работи като специалист и ръководител на сектори „Социални дейности“ в затворите в Рогожина, Фуше-Круя и Дуръс. И в момента е управител на две дружества и правен директор на неправителствена организация.

Кренар Барди е зачислен като докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Правни науки“ на Юридическия факултет на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“ в докторска програма „Криминология“ с ректорска заповед № 148 от 1 март 2023 г. Отчислен е с право на защита със заповед № 230 от 7 април 2026 г.

2. Актуалност и значимост на проблематиката на дисертационния труд

Съвременната наказателна политика се характеризира с непрекъсната тенденция на поставяне на акцента върху ефективността на пенитенциарните системи, разглеждана и оценявана в няколко взаимосвързани аспекта. Тези системи вече не се оценяват преди всичко въз основа на способността им да изпълняват законосъобразно наказанията, свързани с лишаване от свобода. Те се оценяват и според капацитета им да защитават човешкото достойнство, да предотвратяват малтретирането, да намаляват вероятността от рецидив, да подготвят осъдените лица за законосъобразен живот след освобождаването.

Именно актуалните международни стандарти, отразени в документи, приети в рамките на Организацията на обединените нации (ООН), Съвета на Европа и Европейския съюз (ЕС), допринасят за интензифициране на процеса на установяване на модел на изпълнението на наказанието лишаване от свобода, основан не само на законност, но и на хуманно отношение, индивидуализация, рехабилитация, социална реинтеграция. Тези документи установяват минимални стандарти, които засягат всеки аспект от затворническия живот – настаняване, адаптиране, поведение, здравеопазване, образование, работа, контакти с външния свят, подаване на жалби, подготовка за освобождаване.

Поради тази причина ефективността на една пенитенциарна система следва да се определя комплексно от законност, спазване на международните стандарти за правата на човека, качествено реализиране на превантивната функция на изпълнение на наказанията, което да намали риска от извършване на нови престъпления.

Темата е актуална в една или друга степен за всяка държава в зависимост от вида на държавно управление и правна система. Тя е особено актуална за Република Албания като страна – кандидат за членство в Европепйския съюз от 2014 г. Темата продължава да е актуална и за Република България с членство в ЕС от 2007 г., избрана от докторанта като база за сравнение. Двете страни имат общо посткомунистическо правно и институционално наследство, но са с различни настоящи позиции в рамките на европейския правен ред. Това, както посочва докторантът, прави сравнението научно полезно, защото позволява да изследва как подобни исторически предизвикателства се решават при различни степени на европейска интеграция.

Актуалността на изследването има и практически аспект. И в двете страни хармонизацията на законодателството е напреднала, но продължават да съществуват проблемите с прилагането. Те пряко влияят върху това дали лишаването от свобода се превръща във възпиращ фактор или във фактор, който възпроизвежда престъпно поведение.

Всичко това очертава разработената в дисертационния труд проблематика като актуална и значима за криминологичната наука, наказателното и наказателно-изпълнителното право, правозащитната сфера, както и за практическото осъществяване на правосъдието.

3. Общо представяне на дисертационния труд

Предложеният за рецензия дисертационен труд *„Въздействието на международните стандарти за ефективността на пенитенциарните системи в България и Албания (криминологични и наказателноправни аспекти)“* включва въведение, изложение в три глави, заключение и библиография с общ обем 190 страници. Основният текст съдържа 7 таблици и Сравнителна матрица. Библиографията съдържа списъци със специализирана литература (41 заглавия), правни актове и документи на ООН, ЕС, Албания, (96), 8 решения на Европейския съд по правата на човека и 30 интернет източника. В приложение е даден въпросник за провеждане на анкетно изследване.

Съдържанието на дисертационния труд е правилно структурирано съобразно логиката на изследването: установяване на международната нормативна рамка; разглеждане на националните пенитенциарни системи на България и Албания и тяхната институционална организация; оценяване

на практическата ефективност на албанската система чрез емпирични резултати и формулиране на предложения за реформи. Тази структура е дала възможност работата да премине от общи стандарти към национално прилагане и конкретни заключения.

Въведението представя актуалността на изследването, неговата цел, задачи, обект, предмет, изследователски въпроси, методология, изследователска хипотеза, ограничения, научна новост и практическо значение.

Отбелязвам неточност по отношение на точка 7, представяща методиката на проведеното дисертационно изследване. Неправилно точката е озаглавена „Методология“.

Глава първа „Международни стандарти за гарантиране на ефективността на пенитенциарните системи и за защита на основните права на задържаните и лишените от свобода лица“ се състои от 3 параграфа.

В *първия параграф „Принципи на пенитенциарното право и системи“* се представят и анализират основните понятия на наказателно-изпълнителното (пенитенциарното) право и неговите принципи/стандарти по отношение защитата на правата на задържаните и лишените от свобода лица и отразяващи ресоциализационната функция на лишаването от свобода. Във *втория параграф „Международни източници за дейността на пенитенциарните системи“* се разглеждат универсални инструменти, приети в рамките на ООН: Всеобщата декларация за правата на човека; Международният пакт за граждански и политически права; Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание; Стандартните минимални правила за третиране на затворниците; Пекинските правила; Правилата на ООН за защита на непълнолетните, лишени от свобода. В *третия параграф „Европейски източници за дейността на пенитенциарните системи“* се разглежда регионалната европейска рамка. Европейската конвенция за правата на човека е анализирана като централен обвързващ инструмент за защита на затворниците в Европа. Съдебната практика на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) се третира като динамичен източник на пенитенциарни стандарти. Представени са Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унизително отнасяне или наказание, Европейските правила за затворите, Европейската конвенция за надзор над условно осъдените и условно предсрочно освободените правонарушители, Конвенцията за трансфер на осъдени лица.

Правилно е заключението на Глава първа, че международните и европейските стандарти, действащи като минимални стандарти, формират съгласувана рамка за хуманно и ефективно изпълнение на санкциите, свързани с лишаване от свобода.

Тук както за авторския сравнителен анализ, така и за възприемането от читателите, считам, че би било подходящо представяне на стандартите/правилата по трите линии посредством таблица или схема, за да се види нагледно в каква степен е припокриването или допълването.

Втора глава „Пенитенциарната система в Република България и Албания“ се състои от два параграфа. В *първия параграф „Пенитенциарната система в Република България“* се представят и анализират принципите на българското пенитенциарно право, основните правни актове, уреждащи изпълнението на наказанията, институциите, съставляващи или имащи отношение към пенитенциарната система. Развитието на тази система се определя от членството на страната в Европейския съюз, задълженията по рамката на Съвета на Европа и съдебната практика на Европейския съд по правата на човека. Докторантът прави извод, че този контекст е довел до по-устойчива структура на изпълнение на наказанията и по-силен натиск за спазване на европейските стандарти.

Разглеждат се най-добрите български практики, които са приложими за Албания. Те включват: по-структурирано индивидуално планиране на лечението на лишените от свобода, по-ясна законодателна регулация на рехабилитационните програми, по-силна подготовка преди освобождаване, използване на специализиран персонал, развитие на пробацията, влиянието на механизмите за мониторинг. Констатира се, че има проблеми, които продължават да съществуват, между които се посочва пренаселеността на затворите.

Отбелязвам, че в последните години като цяло в България няма пренаселеност в затворите, като страната дори е сред държавите в Европа с най-малък запълнен общ капацитет. Проблемът остава актуален на местно ниво, главно за затвори и следствени арести в големите градове. Подобряването на ситуацията е вследствие на материалната модернизация и на намаляването на броя на осъдените на лишаване от свобода.

Във *втория параграф „Пенитенциарната система в Република Албания“* се разглежда законодателството, уреждащо албанската пенитенциарна система и неговите принципи, връзката между албанското законодателство и международните инструменти, както и основните органи, участващи в изпълнението на наказанията. Албания е анализирана като страна – кандидат за членство в ЕС, претърпяваща правна и институционална трансформация, с пенитенциарна система, силно

повлияна от стандартите на Съвета на Европа, изискванията за присъединяване и нуждите от вътрешни реформи.

Посочват се и постоянни слабости в албанската затворническа система. Те включват инфраструктурни проблеми, пренаселеност в определени институции, недостатъчно обучение на персонала, ограничен достъп до услуги за психично здраве, слаби програми за рехабилитация, ограничени възможности за заетост на затворниците, зависимост от външни проекти, недостатъчна координация след освобождаване.

В сравнителен план заключението на втората глава е, че България и Албания са изправени пред сходни проблеми, но са на различни нива на институционална консолидация. България е разработила по-структурирани механизми под натиска на членството в ЕС и европейския мониторинг. Албания е постигнала важен нормативен и институционален напредък, но все още е изправена пред остри пропуски в прилагането. Важна практическа стойност на базата на сравнителния анализ е идентифицирането на реформите, които Албания може да адаптира, без механично да копира българския модел.

Трета глава „Изследване на ефективността на пенитенциарната система в Албания за превенция на престъпността“ се състои от три параграфа. Тя е посветена на емпиричното изследване, проведено върху ефективността на албанската пенитенциарна система по отношение реализирането на превантивната ѝ функция.

В *първия параграф „Обща рамка и резултати от изследването“* се представят целта и инструментариума на емпиричното изследване, проведено във формата на анкетно проучване сред пенитенциарния персонал. То е организирано и проведено лично от докторанта в 4 албански затвора – това за затворите Тирана, Дуръс, Пекин и Круя. Те са избрани поради големия брой лишени от свобода в тях и представят различни режими на сигурност, оперативни характеристики и „институционални предизвикателства в албанската пенитенциарна система“. Анкетата е доброволна и анонимна, проведена с общо 40 респондента от различните групи служители, с по 10 респондента от затвор. Анкетирането е чрез въпросник, включващ добре обмислени въпроси, структурирани в 6 части: Обща информация за анкетираните; Условия на труд и професионално обучение; Рехабилитация и превенция на престъпността, изследване на възприятията за програмите за рехабилитация, превенция на рецидива; Ниво на криминални досиета и видове криминални прояви в затвора; Персонал и условия на труд; Институционално сътрудничество.

Според типа ѝ *извадката на проведената анкета* е гнездова. *Относно обема на извадката* докторантът е избегнал обсъждането на въпроса за нейната представителност. В дисертацията не е посочен нито броят на албанските затвори, нито общият брой на служителите в тях. Независимо от това, извадка от 40 единици не може да бъде представителна по отношение на генералната съвкупност на пенитенциарните служители.

По принцип представителни за цялата страна изследвания са по възможностите на екипи от изследователи. За докторска дисертация съвсем очаквано и обяснимо е, че броят на изследваните единици ще зависи от физическите, времеви и други ресурси на докторанта. Собственият ми дългогодишен опит в емпиричните изследвания показва, че всяка извадка, независимо от степента на нейната представителност, може да бъде полезна, стига анализаторът да не представя манипулирани резултати и изводи. В случая изводите, макар и негласно, са генерализирани за цялата затворническа система. Пак за конкретния случай ще отбележа, че това в неголяма степен се отразява на истинността на направените изводи, тъй като те се отнасят до системни проблеми, недостатъци, положителни тенденции в пенитенциаррната система на Албания. Нещо повече, те са, макар и с по-различен интензитет, системни проблеми за България и вероятно за всички други страни. Затова приемам, макар и с известни резерви, резултатите, констатациите и изводите от проведеното анкетно изследване като репрезентативни по отношение на пенитенциарната система на Албания.

Отбелязвам, че към края на изложението на параграфа се появяват градски и селски затвори/институции, без да се обяснява това разделение.

Във втория параграф „Аналитично обсъждане на констатациите“ на Глава трета се анализират емпиричните резултати в светлината на международните стандарти и криминологичната теория. Акцент в изложението е даден на 5 аналитични извода, както са наречени в автореферата, отнасящи се до: институционалния капацитет и професионалната подготовка; непрекъснатостта на рехабилитацията и подкрепата след освобождаване; пренаселеността и криминогенната затворническа среда; възможностите за индивидуализация на работата с лишените от свобода; устойчивостта на инициативите за рехабилитация.

В критичен аспект отбелязвам, че разделянето на представянето на резултатите от изследването и така нареченото от докторанта „аналитично“ обсъждане на тези резултати е станало предпоставка за повторения на проблеми и изводи, макар да има усилия за различен контекст.

В *третия параграф „Препоръки за подобряване на ефективността на пенитенциарната система в Албания“* са формулирани препоръки в две части: „Законодателни препоръки“ и „Институционални и политически препоръки“. Препоръките са резонни, основават на комбинираното прилагане на правно-нормативния, сравнителния и емпиричния анализ. Считам, че дават правилни насоки на бъдещи законодателни и институционални действия за привеждане в по-тясно съответствие на албанската пенитенциарна система с международните стандарти и ще засилят превантивната ѝ функция.

Изказвам мнение, че наименуването на част от препоръките като препоръки *de lege ferenda* трудно могат да се приемат като такива, тъй като няма посочени нито конкретни правни норми, нито конкретно формулирани законови текстове. Това са препоръки, които очертават насоките за подобряване на

пенитенциарното законодателство и за повишаване на неговата ефективност, произтичащи от сравнителния анализ и позоваващи се на български практики, оценени от докторанта като добри.

В *Заключението* на дисертационния труд, което е доста обширно, са отразени изводите и препоръките от дисертационното изследване. Положително е, че се дават заключителни отговори на 4-те „изследователски въпроса“, формулирани във въведението. Не намирам обаче извод за това дали изследователската хипотеза, дадена пак във въведението, се е потвърдила.

4. Методология и методика на дисертационното изследване

Заглавието на дисертационния труд впечатлява, но предполага едно сложно и трудно изследване с оглед на задачи, методика, инструментариум. От една страна, това означава, че изследването е комплексно по своя характер: криминологично (с особен акцент върху ролята на международните стандарти по отношение на превенцията на престъпността, рехабилитацията и социалната реинтеграция); правозащитно (гарантиране зачитането на правата на лицата, лишени от свобода); наказателно-изпълнително; наказателноправно. Имаме обединяване на криминологичния, правозащитния, пенитенциарния и наказателноправния аспект на изследвания проблем. От друга страна, работата се усложнява още повече с включването в целта на изследването, съдържаща се още в заглавието на труда, на оценка на ефективността на две национални пенитенциарни системи вследствие на въздействието върху тях на международните стандарти. Изследването на ефективност от една дейност задължително изисква формулиране на емпирично измерими показатели, за да се оцени доколко една дейност е ефективна – в случая показатели за оценка на влиянието на всеки международен стандарт). Това прави изследването и управленско по своя характер. В случая такова нещо не е направено.

Въпреки тази сложност, в цялото изложение на дисертацията идеята за комплексност като цяло е следвана неотклонно. Това е успех на докторанта, сочещ възможностите му в теоретико-методологичен аспект. В значителна степен той успява в цялото изложение да поддържа тази идея чрез задачите, изследователската хипотеза, структурата на изложение, съдържанието на въпросите в анкетата, заключението. Така че в резултат може да се констатира постигане целта на дисертационното изследване.

Много важен методологичен елемент на едно научно изследване е *понятийният апарат*. Той включва, наред с останалите, и четири базови за дисертационното изследване понятия в сферата на криминологията и наказателно-изпълнителното право: *превенция на престъпността; рехабилитация на извършителите на престъпления; реинтеграция на лицата, лишени от свобода;„социална реинтеграция*. Докторантът посочва, че следва терминологията, възприета в международноправните актове, като Правилата на ООН „Нелсън Мандела“, Международния пакт за граждански и политически права (чл. 10) и Европейските правила за затворите, които поставят рехабилитацията и социалната реинтеграция на лицата, лишени от свобода, сред основните цели на изпълнението на наказанието лишаване от свобода. Представените дефиниции са съобразени с тематиката на дисертацията.

От общонаучните методи, в съответсвие с темата на дисертацията, са използвани богатите възможности, които предоставя *сравнителният метод* за установяване на приликите и разликите между българската и албанската пенитенциарна система по отношение на институционалната организация, европейската интеграция, капацитета за внедряване и приоритетите за реформи. Този метод, в комбинация с *правно-нормативния и документалния метод,* е използван и за да се идентифицира кои законови и институционални механизми могат да бъдат от значение за подобряване на албанската система.

При проучването „на терен“ на практическата работа на пенитенциарните служители като субекти, които трябва да реализират изискванията на международните стандарти е използвана анкета чрез структуриран въпросник

Документалният метод включва преглед на дадени в библиографията правителствени документи, доклади на мониторингови органи, решения на Европейския съд за правата на човека, академични източници и институционални материали, свързани с реформата на пенитенциарните системи.

5. Научни приноси в дисертационния труд

В посока на обогатяване на криминологичното и пенитенциарното научно познание оценявам изводите от дисертационното изследване относно прякото влияние на международните стандарти за третиране на лишените от свобода лица и функциониране на съвременните пенитенциарни системи върху ефективността на корекционно-възпитателната работа с лишените от свобода като съществена предпоставка за ефективна превенция на пенитенциарната рецидивна престъпност, съставляваща тежката част на общата рецидивна престъпност. Това е специфичен съществен щрих, допълващ общата теория на превенцията на престъпността като съществена част от предмета на криминологичната наука.

Приносен момент е обогатяването на емпиричната база на криминологичната и пенитенциарната наука на Албания и съответно на сравнителната криминология и на сравнителното пенитенциарно право с резултатите от проведеното анкетно проучване сред служители от албански затвори, както и с използвания инструментариум (въпросник). Това е своеобразна база данни, която може да послужи за сравнение при бъдещи подобни научни изследвания в Албания и други страни.

В ***научно-методологичен аспект*** оценявам като сполучлив изследователският подход на комплексен поглед върху темата и разработването на интегрирана рамка, в която законосъобразното изпълнение на наказанията, защитата на правата на човека, рехабилитацията и реинтеграцията на лишените от свобода и превенцията на престъпността се третират като взаимозависими компоненти, влияещи върху ефективността на пенитенциарните системи.

Като основни научно-приложни достижения на докторанта отбелязвам:

- резултатите и изводите от сравнителния анализ на пенитенциарните системи на Албания и България, нагледно отразени в *Сравнителна матрица* (Таблица 9) по подходящо избрани критерии: законодателна хармонизация; институционален капацитет; механизми за надзор; персонал и професионална компетентност; програми за ресоциализация и рехабилитация (правилно е рехабилитацията да е преди ресоциализацията, тъй като последната е нейна цел); подготовка преди освобождаване; подкрепа след освобождаване; обща ефективност.
- Изводите с постановъчен характер и практическа стойност:

- ефективността на пенитенциарната система е неразделна от защитата на човешкото достойнство, законността, недискриминацията, рехабилитацията и подготовката за реинтеграция;
- основното предизвикателство в пенитенциарната сфера е превръщането на формалните правни ангажименти в последователна институционална практика. Само по себе си законодателното хармонизиране е недостатъчно. От решаващо значение са институционалният капацитет и практическото прилагане;
- идентифицирането на пропуските в работата на албанската система, свързани с обучението на персонала, услугите за психично здраве, пренаселеността, непрекъснатостта на ресоциализационните програми, сътрудничеството след освобождаване;
- прякото влияние на материалните и организационните условия върху превенцията на престъпността. Пренаселеността и смесените профили на затворниците създават криминогенни рискове;
- идентифицирането на реформите, които Албания може да адаптира съобразно националната специфика, без механично да копира българския модел;
- направените от докторанта „Законодателни препоръки“ и „Институционални и политически препоръки“, които са много добра база за разработване на програма за по-нататъшно реформиране на пенитенциарната система на Република Албания.

Трудът представлява интерес за изследователи и преподаватели по криминология, наказателно-изпълнително право, наказателно право и в правозащитната област, за служители от пенитенциарни заведения, както и за специалисти, интересуващи се от реформата на затворите на Балканите.

6. Критични бележки по дисертационния труд

Освен направените бележки в отделните части на дисертационния труд в критичен аспект обръщам внимание на следното.

На места в труда, за да подсили аргументацията си, докторантът допуска, както ми се струва, преекспониране и елементаризиране на някои постановки. Например: „Наказанието се разглежда не като възмездие, а по-скоро като инструмент, насочен към превенция, рехабилитация и социална реинтеграция“ (стр. 163 на дисертацията). Също „[…] допринася за развитието на криминологичната и наказателноправната доктрина, като третира пенитенциарната система като активен механизъм за предотвратяване на

престъпността, а не като чисто лишаваща от свобода структура.“ (Автореферат, принос 8 стр. 46) и др.

Още от времето на Чезаре Бекариа великите умове на човечеството защитават тази идея. Отдавна, от много десетилетия в държавите са установени прогресивни пенитенциарни системи, при които правното положение и режимът на лишените от свобода се променят в зависимост от тяхното поведение, поправяне и отношение към труда. Във времето тези системи непрекъснато се надграждат по своята същност и съдържание. Процесът се засилва след Втората световна война, както е отбелязано и в дисертацията. На настоящото ниво на обществено развитие въобще не стои въпросът „наказанието възмездие ли е или не“. Проблемите и трудностите са от съвсем друго естество и на съвсем друго равнище. Въпросът за ефективността на една пенитенциарна система също не е от днес. Но вече става дума за засилване на тази ефективност, което е заложено и в идеята на дисертационното изследване.

На редица места има повторения в изложението, като се засягат едни и същи въпроси на различни места – за добрите практики, при изводите и заключенията. В самото заключение на труда има повторения.

В таблиците с резултатите от анкетата е редно да се дават абсолютни числа, съответно относителни дялове в проценти. Посочването в някои таблици на най-чести отговори на респондентите е доста неопределено.

Формална бележка по посочените интернет източници – библиографско изискване е да се посочи не само сайта, но и конкретната публикация, която е ползвана и съответно цитирана, с име на автора, ако има такъв, заглавие, дата на публикуване, дата на ползване.

7. Препоръки относно бъдещата изследователска и внедрителска работа на докторанта

Препоръчвам на докторанта в бъдещи публикации активно да използва таблици, схеми и графики, които ще представят нагледно резултатите от изследователската работа. Например направеният анализ в дисертацията би спечелил, ако в табличен или схематичен вид бяха представени международните и европейските стандарти, за да се установят припокривания, различия, акценти. Ползата от това веднага се вижда от представената Сравнителна матрица на пенитенциарните системи на България и Албания.

Дисертацията съдържа ценна информация от управленско естество, която може да послужи на ръководствата на Министерството на правосъдието на Албания, респективно на дирекцията, отговаряща за затворите, при осъществяването на реформи с оглед изпълнение на препоръките по предприсъединителните ангажименти на страната. След преосмисляне, конкретизиране и аргументиране на изследователските препоръки, докторантът би могъл да подготви структурирана програма за по-нататъшно реформиране на албанската пенитенциарна система.

Препоръчвам на докторанта да продължи работата по темата, включително и по проучване на българския опит. Заслужава например да се проучи внедрената през 2002 г. в местата за лишаване от свобода *Система за оценка на правонарушителите / OASys (Offender Assessment System).* Чрез тази система се оценява рискът от рецидив на затворниците, като предназначението ѝ е многоаспектно. Тя служи при изготвянето на предложения за: промяна в режима на изтърпяване на наказанието лишаване от свобода; преместване в затворническо заведение от по-лек или по-тежък тип; условно предсрочно освобождаване. Въз основа на оценката на риска се извършват: планиране и препланиране

на изпълнението на наложените наказания по присъдите; включването на лишените от свобода в образователни, квалификационни, културно-масови, спортни и специализирани програми за корекционно въздействие. Тази оценка служи и за целите на изтърпяване на наказанието пробация, както и при упражняването от държавния глава на правото на помилване.

Направените критични бележки, както и препоръките, не намаляват качеството и количеството на получените резултати и приноси на дисертационния труд.

8. Общи впечатления от работата на докторанта

Докторантът Кренар Барди е с богат професионален опит като университетски преподавател по правни дисциплини, включително и криминология, и като мениджър на ръководни позиции. С научна активност на студентски конференции. Избраната тема за дисертационен труд е мотивирана от изследователските му интереси в областта на превенцията на престъпността и на правата на човека, в частност правата на лишените от свобода, и се базира на личния му опит и непосредствените му впечатления от пенитенциарната система на Албания чрез работата му като социален работник в три затвора на страната. Участвал е в множество обучения на различна тематика, организирани по линия на Съвета на Европа, Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа, Албанския хелзински комитет.

Докторантът показва владеене на криминологичната терминология и криминологични познания. Демонстрира възможности за обхващане на нормативна база и литературен апарат в достатъчна пълнота, способност за извършване на сравнителноправен и криминологичен анализ, за обобщения и изводи. Показва запознатост с техниката на емпиричното анкетно изследване. Темата на дисертационния труд не е дала възможност за показване на умения за криминологичен статистически анализ на престъпността.

9. Автореферат

Авторефератът е изпълнен в обем от 47 страници, излишно голям обем. В него правилно и в общи линии пълно са отразени основните изследователски резултати и изводи. Има известни разминавания с изложението на дисертацията, например, че при емпиричното изследване са използвани не само въпросници, а и структурирани интервюта.

Представеният служебен доклад от ВСУ за съвпадения с текстове от ползвани източници не сочи за наличие на плагиатство.

Докторантът Кренар Барди има подадена декларация за оригиналност и истинност на резултатите от изследването и на представения дисертационен труд.

10. Публикации

По темата на дисертацията докторантът има 3 самостоятелни публикации на английски език в електронното списание *E-Journal VFU* на Юридическия факултет на ВСУ (ISSN 1313-7514) (2024 г. и 2026 г.).

Наукометричните изисквания относно ОНС „Доктор“ за докторанта са изпълнени.

11. Заключение

Темата на дисертационния труд на **Кренар Реджеп Барди „Въздействието на международните стандарти за ефективността на пенитенциарните системи в**

България и Албания (криминологични и наказателноправни аспекти)“ е дисертабилна с висока значимост и актуалност на проблематиката.

Дисертационният труд удовлетворява изискванията на чл. 6, ал. 3 от Закона за развитие на академичния състав на Република България. Съществената част от съдържанието и приносните моменти в труда е в областта на криминологията. **Оценката ми за него е положителна.**

Имайки предвид гореизложеното, **предлагам на уважаемото Научно жури да присъди на Кренар Реджеп Барди образователната и научна степен „доктор” по професионално направление „Право”, специалност „Криминология”.**

Член на научното жури и рецензент:

(проф. д.ю.н. Юлия Бояджиева)

С о ф и я, 30 октомври 2026 г.